

Argumentatív affordanciák

A platformdesign hatása az érvelésre a közösségi médiában¹

Egres Dorottya

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

A közösségimédia-platformok a nyilvános viták meghatározó színtereivé váltak. Mivel a digitális nyilvánosságban zajló véleménynyilvánítás jelentős része argumentatív természetű, azaz álláspontok igazolásával és ütköztetésével jár együtt, a platformok technikai sajátosságai nemcsak a kommunikáció formáit, hanem az érvek szerkezetét, interakciójuk dinamikáját és láthatóságát is befolyásolják. Ez a tanulmány ennek vizsgálatára bevezeti az *argumentatív affordanciák* fogalmát, majd egy négydimenziós tipológiát dolgoz ki, amely az argumentatív konstrukció, a kapcsolódás, a kiugróság és a részvétel affordanciáit különíti el. Emellett bemutatja, hogy ezek az affordanciák mikro-, mezo- és makroszinten működnek, továbbá konfigurációkba rendeződve közösen alakítják az online érvelések lehetőségeit és korlátait. A javasolt fogalmi és analitikai keret hozzájárulhat a digitális média és a platformok kutatása, valamint az érvelésemélet közötti párbeszéd erősítéséhez.

Kulcsszavak: affordancia, érvelés, közösségi média, online viták, platformkutatás

Argumentative affordances

How platform features shape argumentative practices on social media

Social media platforms have become important sites for public debate. Since opinion expression in the digital public sphere is often argumentative in nature, i.e. it involves the justification and contestation of standpoints, the technical characteristics of platforms shape, in addition to the forms of communication, the structure of arguments, the dynamics of argumentative interaction and the visibility of contributions. To address this issue, this paper introduces the concept of *argumentative affordances* and develops a four-dimensional typology encompassing the affordances of argument construction, connection, salience and participation. Further, it shows how these affordances operate at the micro-, meso- and macro-levels and how, when configured together, they jointly shape the opportunities and constraints of online argumentation. The proposed conceptual and analytical framework seeks to strengthen the dialogue between argumentation theory and research on digital media and platforms.

Keywords: affordance, argumentation, online debates, platform studies, social media

¹ A kutatást a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem EKÖP pályázata támogatta, a pályázat száma: EKÖP-25-4-II-BME-19.

1. Bevezetés

A digitális platformok a nyilvános kommunikáció és a társadalmi vita elsődleges színtereivé váltak. A politikai konfliktusok, a közéleti ügyek, a tudományos kérdések és a hétköznapi nézetkülönbségek jelentős részét a közösségimédia-platformok kommentmezőiben vitatják meg. A digitális nyilvánosság kutatásában ezért központi kérdéssé vált, hogy miként alakítják a platformok technológiai sajátosságai a részvétel lehetőségeit, a kommunikáció szerkezetét és az interakciók dinamikáját.

A médiatudomány és a közösségimédia-kutatás ezt a problémát gyakran az *affordancia* fogalmán keresztül ragadja meg, amely a technológiai környezet által a felhasználó számára kínált lehetőségeket és korlátokat jelenti. Az affordanciák perspektívája jelentős mértékben hozzájárult annak megértéséhez, hogy a digitális platformok miként alakítják a láthatóságot, a szerkeszthetőséget, az összekapcsolhatóságot és az önreprezentáció különböző formáit (Boyd 2010, Treem & Leonardi 2013). Jóval kevesebb figyelem irányult azonban arra, hogy ugyanezek a platformjellemzők milyen szerepet játszanak az érvelési gyakorlatok szerveződésében. Noha az online politikai és társadalmi interakciók jelentős része álláspontok igazolására, vitatására és értékelésére épül, továbbra sem világos, hogy a platformok affordanciái miként alakítják az érvek megfogalmazását és összekapcsolását, valamint az argumentatív interakciók dinamikáját.

Ez a tanulmány erre a problémára az *argumentatív affordanciák* konceptualizálásával kínál megoldást. Az argumentatív affordanciák olyan platformspecifikus cselekvési lehetőségek és korlátok, amelyek orientálják az online érvelési gyakorlatokat, valamint befolyásolják, hogy az argumentatív lépések milyen formában jelennek meg, miként kapcsolódnak egymáshoz, és milyen módon válnak az online interakció részévé. E megközelítésre építve a tanulmány egy négydimenziós tipológiát dolgoz ki, amely az argumentatív konstrukció, a kapcsolódás, a kiugróság és a részvétel affordanciáit különíti el, majd ezeket mikro-, mezo- és makroszinten, egymással összefonódó konfigurációkban is értelmezi. Jelen tanulmány így járul hozzá a közösségi médiában zajló érvelések kontextus-érzékeny elemzéséhez és értékeléséhez, valamint az érveléelmélet és a platformkutatás összekapcsolásához.

2. Elméleti keret

Kevés fogalom gyakorolt akkora hatást az elmúlt évtizedekben a digitális média kutatására, mint az affordancia. Az affordanciaelmélet alapjait James J. Gibson (1979) fektette le az ökológiai pszichológia területén, ahol az affordanciákat olyan cselekvési lehetőségekként határozta meg, amelyeket a környezet kínál az élőlények számára. Értelmezésében az affordanciák nem kizárólag a környezet vagy a cselekvő tulajdonságai, hanem a kettő kapcsolatából jönnek létre. A designkutatásban Don Norman (1988) az észlelt affordanciákra helyezte a hangsúlyt: szerinte nem önmagukban a cselekvési lehetőségek a meghatározók, hanem az, hogy egy tárgy kialakítása miként teszi ezeket érzékelhetővé a felhasználó számára.

A kommunikációkutatásban Ian Hutchby (2001) az affordanciát a technológiai determinizmus és a társadalmi konstruktivizmus közötti köztes álláspontként értelmezte. Eszerint a kommunikációs technológiák nem meghatározzák és nem is pusztán tükrözik a társadalmi cselekvést. Eerre építve Jeffrey W. Treem és Paul M. Leonardi (2013) a kommunikációkutatás központi elemzési fogalmává emelte az affordanciát azáltal, hogy világosan megkülönböztette a technológiai jellemzőket és az affordanciákat. Míg a technológiai jellemzők a platformok viszonylag stabil tulajdonságai, addig az affordanciák a technológiai jellemzők és a felhasználók kapcsolatában jönnek létre. Jenny L. Davis (2020) ezt a relációs megközelítést továbbfejlesztve azt hangsúlyozta, hogy az affordanciák társadalmi és kontextuális beágyazottságúak is, azaz kialakulásukat nemcsak a technológia és a felhasználók kapcsolata, hanem az intézményi, a kulturális és a politikai környezet is alakítja.

Az affordancia fogalmának elterjedése ugyanakkor együtt járt annak konceptuális felhígulásával is: a különböző kutatások eltérő jelentésben használják, gyakran összemosva a technológiai funkciókkal, a használati gyakorlatokkal vagy a kommunikációs következményekkel (Karahanna et al. 2018, Ronzhyn et al. 2023). E problémára adott választ Sandra K. Evans és munkatársainak (2017) kutatása: ők úgynevezett küszöbkritériumokat dolgoztak ki. Céljuk annak meghatározása volt, hogy milyen feltételek teljesülése esetén beszélhetünk egyáltalán

affordanciákról. A küszöbkritériumok egyik legfontosabb eleme, hogy az affordanciák relációs természetűek: nem kizárólag a technológiában rejlenek, hanem a technológia, a felhasználók és a társadalmi kontextus kapcsolatában jönnek létre. Ez a megközelítés közvetlenül kapcsolódik Gibson (1979) eredeti felfogásához, amely az affordanciákat a környezet és az organizmus közötti relációként írta le. A második fontos kritérium szerint az affordanciák észleltek és kontextusfüggők. Ugyanaz a technológiai infrastruktúra eltérő cselekvési lehetőségeket kínálhat különböző felhasználók vagy közösségek számára, miközben az affordanciák aktualizációját társadalmi normák, platformkultúrák és egyéni használati gyakorlatok is alakítják. Ez a szempont Norman (1988) munkásságához kapcsolható, aki az észlelt affordanciák jelentőségét hangsúlyozta. A küszöbkritériumok harmadik eleme szerint az affordanciák cselekvési potenciálokat jelölnek, tehát nem magát a cselekvést vagy annak eredményét jelentik, hanem bizonyos gyakorlatok lehetőségét és korlátait – ez a megközelítés összhangban áll Hutchby (2001) értelmezésével.

A küszöbkritériumok segítségével az affordanciák elválaszthatók más, gyakran velük összemossott fogalmaktól, így nem azonosíthatók sem pusztán technológiai funkciókkal, sem kommunikációs következményekkel. Egy lájkgomb vagy *hashtag* tehát önmagában nem affordancia, hanem olyan technológiai elem, amely bizonyos affordanciák aktualizációját teszi lehetővé. Hasonlóképpen: a közösségépítés, a kollaboráció vagy a politikai részvétel sem affordancia, hanem annak lehetséges társadalmi és kommunikációs következménye.

Bár a közösségimédia-kutatásban az affordanciák fogalmát elsősorban kommunikációs vagy identitáskonstrukciós gyakorlatok elemzésére használják, ezek a kutatások implicit módon gyakran argumentatív interakciókat vizsgálnak. A politikai részvétel, a nyilvános vita, a kollektív véleményformálás vagy a tudásmegosztás (Ronzhyn et al. 2023) ugyanis sokszor álláspontok ütköztetésén, igazolásán és kritikai értékelésén keresztül valósul meg. Az online platformok így nem pusztán az információáramlás infrastruktúráiként működnek, hanem olyan kommunikációs környezeteket hoznak létre, amelyek eltérő módon strukturálják a nyilvános érvelés feltételeit.

A jelen tanulmány az érvelést olyan kommunikációs gyakorlatként értelmezi, amelyben az álláspontok okokkal, indokokkal vagy bizonyítékokkal nyernek alátámasztást (Johnson & Blair 1994). Az érvelés ebben az értelemben túlmutat a pusztá véleménynyilvánításon, mivel az álláspontok igazolását is magában foglalja. Az érvelésmélet klasszikus megközelítései ugyanakkor arra is rámutatnak, hogy az érvelés nem csupán érvek és bizonyítékok összessége, hanem társas gyakorlat is, amely jellemzően eltérő álláspontok vagy nézetkülönbségek kontextusában bontakozik ki. Az érvelés ezért egyszerre értelmezhető az álláspontok alátámasztására szolgáló produktumként és az érvelők közötti interakcióként.

Ez a kettősség különösen releváns a digitális platformok vizsgálatában. A közösségi média a véleménynyilvánítás kiemelt terepe, ugyanakkor számos esetben olyan interakciónak is teret ad, amelyekben a résztvevők az álláspontjaikat igazolják, mások érveire reagálnak, illetve egymás álláspontját értékeli vagy vitatják. Amennyiben az érvelés egyszerre foglalja magában az álláspontok alátámasztását és az ezek körül szerveződő interakciókat, felmerül a kérdés, hogy a digitális platformok mint sajátos argumentatív színterek technológiai sajátosságai miként alakítják e gyakorlatok feltételeit.

Ebből kiindulva jelen tanulmány a platformok affordanciáit érvelésméleti szempontból vizsgálja. Argumentatív affordanciának azokat a platformspecifikus cselekvési lehetőségeket és korlátokat nevezem, amelyek befolyásolják az érvek felépítését, összekapcsolását, megvitatását, értékelését és láthatóságát a digitális nyilvánosságban, és ezáltal alakítják a nyilvános viták szerkezetét és dinamikáját.

3. Az argumentatív affordanciák dimenziói

Az argumentatív affordanciák értelmezéséhez először az elemzés egységeit szükséges tisztázni. A platformokon megjelenő kommunikáció alapegysége a hozzászólás, például egy bejegyzés vagy komment. Egy hozzászólás akkor tekinthető argumentatívnak, ha álláspontot fogalmaz meg, igazol vagy vitat. Az argumentatív hozzászólások argumentatív lépéseken² keresztül kapcsolódnak egymáshoz. Az argumentatív lépések funkcionális egységek,

2 Az angol nyelvű szakirodalomban ennek megfelelője az *argumentative move* (van Eemeren & Grootendorst 2004).

amelyek egyetlen hozzászóláson belül is megvalósulhatnak, de több hozzászólásra is kiterjedhetnek. Az argumentatív lépésekből rekonstruálhatók az érvek, vagyis az álláspontok alátámasztására szolgáló premisszák és konklúziók együttese. Az egymáshoz kapcsolódó argumentatív lépések argumentatív interakciókat alkotnak, míg a visszatérő interakciós mintázatok argumentatív gyakorlatokként írhatók le.

Az érveléstudomány klasszikus hagyományai eltérő módon közelítik meg az érvelés jelenségét. A logikai hagyomány az érvet elsősorban termékként értelmezi, vagyis azt vizsgálja, hogy egy álláspont milyen premisszák révén nyer alátámasztást. A dialektikai megközelítés ezzel szemben az érvelést interakcióként, a nézetkülönbségek kezelésének folyamataként fogja fel. A retorikai megközelítés pedig azt vizsgálja, hogy az érvek milyen feltételek mellett képesek befolyásolni a közönséget. A digitális platformok azonban nemcsak az érvek szerkezetét és dinamikáját alakítják, hanem azt is, hogy mely érvek válnak láthatóvá, illetve kik és milyen feltételek mellett kapcsolódhatnak be az online érvelési gyakorlatba.

Az alábbi négyes tipológia az argumentatív affordanciák analitikus rendszerezésére épül. Az azonosított affordanciák aszerint rendezhetők az alábbi négy dimenzióba, hogy az online érvelés mely aspektusát alakítják elsődlegesen. Az *argumentatív konstrukció* dimenziója a logikai megközelítéshez kapcsolódva az érvek megformálásának és szerkezetének feltételeit adja meg, mielőtt azok más érvekkel interakcióba lépnének. Az *argumentatív kapcsolódás* dimenziója a dialektikai értelemben vett folyamatra fókuszál, amint az érvek interakcióba kerülnek. Az *argumentatív kiugróság* dimenziója a retorikai megközelítéshez kapcsolódva azt vizsgálja, hogy a platform milyen módon alakítja az érvek és a hozzászólások láthatóságát, kiemeltségét és ezáltal a közönséghez való eljutásukat. Az *argumentatív részvétel* dimenziója ezzel szemben olyan platformspecifikus feltételeket ragad meg, amelyek meghatározzák, hogy kik és milyen feltételek mellett kapcsolódhatnak be az online érvelési gyakorlatba.

3.1. Argumentatív konstrukció: kidolgozottság, hivatkozhatóság, szerkeszthetőség

Nem minden platform biztosít azonos lehetőséget az álláspontok részletes kifejtésére. A *kidolgozottság affordanciája* azt jelenti, hogy a résztvevők milyen mértékben képesek érveiket explicit módon megfogalmazni és kibontani. Ennek hátterében olyan technikai jellemzők állnak, mint a karakterkorlátok vagy az interfész kialakítása, amelyek meghatározzák, hogy egyetlen hozzászóláson belül mennyi tartalom jeleníthető meg. A karakterkorlát önmagában nem affordancia, minthogy az affordancia a részletes kifejtés eltérő lehetőségeiben érhető tetten. Szigorú korlátok mellett a hozzászólások gyakran tömörek maradnak, így az érvelés egyes elemei implicit módon vannak jelen. Az érvek ilyenkor több hozzászólás között oszolhatnak el, ezért az argumentáció nem egységes szöveggé, hanem egymással összefüggő argumentatív lépések sorozataként jelenik meg. A kidolgozottság nemcsak az érvek megfogalmazását, hanem azok értelmezhetőségét és rekonstruálhatóságát is befolyásolja. Ha az érvelés egyes elemei kizárólag implicit módon vannak jelen, nem mindig egyértelmű, hogy pontosan mely álláspont védelme zajlik, illetve mely premisszák tekinthetők közös kiindulópontnak. A résztvevőknek hiányzó premisszákat kell rekonstruálniuk, és részleges információk alapján kell eldönteniük, hogy mi számít releváns reakciónak. Hasonló kihívással szembesül az elemző is, akinek a szétszórtan megjelenő argumentatív elemekből kell rekonstruálnia az érvelés szerkezetét.

A *hivatkozhatóság affordanciája* az állítások és külső források összekapcsolhatóságára vonatkozik. Nem magukat a hiperhivatkozásokat vagy beágyazott tartalmakat jelenti, hanem azt a lehetőséget, hogy az érvelés egyes elemei a hozzászóláson kívüli forrásokhoz kapcsolhatók. Az online érvelés egyik sajátossága éppen az, hogy a bizonyítékok és az igazolások könnyen kiszervezhetők a közvetlen interakción kívülre. A résztvevők külső forrásokra irányíthatják a figyelmet anélkül, hogy az összes releváns indokot magában a hozzászólásban kellene részletesen kifejteniük, ami különösen fontos lehet szigorú karakterkorlátok mellett. A hiperhivatkozások ugyanakkor az argumentatív alátámasztás egy részét eltávolítják a közvetlen diskurzusból. A hozzászólás önmagában gyakran nem elegendő az érvelés teljes megértéséhez, mivel az állítás és az azt alátámasztó bizonyíték kapcsolata csak a hivatkozott forrás bevonásával válik értelmezhetővé. Ez növeli a résztvevőkre háruló rekonstrukciós terhet, miközben a források kiválasztása egyúttal pozicionálást és igazodást is kifejez. Az eltérő

forrástípusok különböző episztemikus orientációkat és ideológiai kontextusokat közvetíthetnek, a szelektív idézés pedig nemcsak azt alakítja, hogy mi számít releváns bizonyítéknak, hanem azt is, hogy miként értelmezhető az adott bizonyíték.

A digitális környezet sajátossága továbbá az, hogy az érvek nem feltétlenül rögzített formában jelennek meg. A *szerkeszthetőség affordanciája* a hozzászólások utólagos módosíthatóságából ered. Technikai alapját olyan platformfunkciók adják, mint a szerkesztés vagy a törlés lehetősége, amelyek a publikálást követően is kontrollt biztosítanak a felhasználók számára. Az affordancia abban a lehetőségben rejlik, hogy a hozzászólások tartalma utólag módosítható. Ennek következtében az argumentatív hozzászólások nem feltétlenül tekinthetők stabil vagy végleges szövegeknek. Egy állítás vagy annak alátámasztása módosulhat azt követően is, hogy mások már reagáltak rá, így az interakció résztvevői és az elemzők ugyanannak a hozzászólásnak eltérő verzióival találkozhatnak. Ez bizonytalanná teheti, hogy melyik változat szolgáljon az értelmezés és az értékelés alapjául. A törlés tovább erősíti ezt a dinamikát, mivel az interakciós kontextus egy részét is eltüntetheti. Ugyanez az affordancia azonban lehetőséget teremt a hibák javítására, a pontatlan megfogalmazások korrekciójára és az érvelés finomítására is. A szerkeszthetőség így egyszerre támogathatja az argumentatív pontosságot és gyengítheti az interakció átláthatóságát.

3.2. Argumentatív kapcsolódás: célzott válaszadás és a résztvevők megszólítása

A *célzott válaszadás affordanciája* arra vonatkozik, hogy egy platform milyen mértékben támogatja korábbi hozzászólások vagy azok egyes részeinek elkülönítését és megválaszolását. Technikai alapját olyan megoldások adják, mint a többszintű válaszstruktúrák (*reply threads, linking moves*) vagy az idézési mechanizmusok (*quoting moves*), amelyek révén a résztvevők nem csupán az eredeti bejegyzésre, hanem konkrét hozzászólásokra vagy szövegrészekre is reagálhatnak. Ez pontosabban kijelöli, hogy mi válik a kritika, a védelem vagy az értelmezés tárgyává, és egyértelműbben kapcsolja a bizonyítási terhet az adott állításhoz. A hozzászólások részleges idézése ugyanakkor feszültséget teremt a pontosság és a kontextus integritása között. Bár a célzott válaszok növelhetik a relevanciát és az argumentatív kapcsolódás egyértelműségét, egyúttal ki is emelhetnek állításokat abból a tágabb kontextusból, amelyben azok jelentése és argumentatív szerepe kialakul. Az implicit premisszák és háttérfeltevések ilyenkor kevésbé láthatóvá válhatnak, ami megnehezíti az értelmezést mind a résztvevők, mind az elemző számára. Ez nemcsak félreértésekhez vezethet, hanem az álláspontok stratégiai torzításának is teret adhat. A célzott válaszadás emellett hozzájárul az interakció fragmentálódásához. Ahogy a hozzászólások kisebb egységekre bomlanak és a válaszok száma növekszik, a viták gyakran több párhuzamos szála ágaznak szét, amelyek között egyre nehezebb követni az argumentatív kapcsolatokat. Az affordancia hatása ezért kettős: lokális szinten pontosabbá teszi az argumentatív kapcsolódást és stabilizálja a bizonyítási terhet, az interakció egészére nézve viszont gyengítheti annak folytonosságát.

A *résztvevők megszólításának affordanciája* arra utal, hogy a platform milyen mértékben teszi lehetővé konkrét résztvevők explicit megszólítását, a leggyakrabban olyan technológiai megoldások révén, mint az *@mention*ök. Ez az affordancia befolyásolja, hogy egy adott állítás esetében ki számít releváns vitapartnernek. Egy résztvevő explicit megjelölése pontosabban kijelöli, hogy kinek az álláspontja válik az argumentatív interakció tárgyává, ezáltal csökkenti annak bizonytalanságát, hogy kit érint a kritika vagy éppen a támogatás. A megszólítás ugyanakkor lokálisan újraosztja a bizonyítás terhet is, mivel implicit módon felelősséget rendel a megszólított félhez, akinek reakciója vagy hallgatása önmagában is értelmezhetővé válhat. A résztvevők megszólítása emellett az érvek megfogalmazását is alakítja. Az érvelők gyakran feltételezésekre építenek a megszólított fél tudásával, korábbi állításaival vagy elköteleződéseivel kapcsolatban, ezért bizonyos elemek implicitek maradhatnak, míg mások explicitté válnak. Bár ez növelheti a kommunikáció hatékonyságát és relevanciáját, egyúttal aszimmetriákat is létrehozhat a szélesebb közönség számára, amely nem feltétlenül rendelkezik ugyanazzal a háttértudással. A megszólítás affordanciája továbbá nem szünteti meg az álláspontok torzításának lehetőségét sem: a megjelölt résztvevő nézeteinek szelektív bemutatása vagy meghatározott keretezése továbbra is befolyásolhatja, hogyan értelmezik és értékelik álláspontját az interakcióban résztvevők.

3.3. Argumentatív kiugróság: értékelhetőség és láthatóság

Az online platformok egyik legjellegzetesebb sajátossága, hogy a hozzászólások különböző reakciók tárgyává tehetők, és ezek a reakciók látható mutatók formájában jelennek meg. Az *értékelhetőség affordanciája* erre a lehetőségre vonatkozik. Technikai alapját olyan megoldások adják, mint a lájkok, az *upvote*-ok, a megosztások vagy az egyéb visszajelzési mechanizmusok, amelyek minimális erőfeszítéssel teszik lehetővé a hozzászólások értékelését. Az affordancia ugyanakkor nem pusztán a reakció lehetőségében rejlik, hanem a különböző reakciótípusokban, azok megjelenítésében és aggregációjában is. Egyes platformokon a reakciók anonim módon jelennek meg, máshol konkrét felhasználókhoz kapcsolódnak. Jelentésük azonban még ebben az esetben sem egyértelmű: egy lájk jelezhet egyetértést, támogatást, elismerést, iróniát vagy akár pusztán észlelést is (Dvir-Gvirsman 2023). A reakció és az álláspont közötti kapcsolat ezért nem határozható meg egyértelműen. Az értékelhetőség elsősorban nem az érvek szerkezetét, hanem az interakció dinamikáját alakítja. A reakciók lehetővé teszik az elfogadás vagy az elutasítás kifejezését anélkül, hogy azt explicit módon indokolni kellene, ezért legfeljebb para-argumentumokként működnek. Amennyiben egyéni felhasználókhoz köthetők, további interakciók tárgyává is válhatnak, például amikor más résztvevők az értékelés indoklását kérik számon. Anonim és aggregált formában viszont kollektív értékelést hoznak létre egyéni elszámoltathatóság nélkül. Retorikai szempontból a reakciók felhalmozódása maga is argumentatív erőforrássá válhat, a népszerűség vagy támogatottság bizonyítékeként megjelenve. A nagyszámú negatív reakció nyomásgyakorlásként is működhet, mivel nemcsak az egyet nem értést, hanem egy álláspont fenntartásának társadalmi költségét is közvetítheti. Az értékelhetőség így hozzájárul ahhoz, hogy az argumentatív lépések ne csupán a közvetlen vitapartnerekhez, hanem egy folyamatosan értékelő és összetételében változó közönséghez is orientálódjanak.

A *láthatóság affordanciája* arra utal, hogy a platformspecifikus rendezési és rangsorolási mechanizmusok milyen módon befolyásolják, hogy az egyes hozzászólások mennyire válnak hozzáférhetővé az interakció során. Az affordancia olyan technológiai megoldásokban gyökerezik, mint az algoritmikus rendezés, az alapértelmezett kommenthierarchiák vagy a felhasználók által állítható sorrendezési opciók. A hozzászólások jelenhetnek ugyan az interakcióban, de elhelyezkedésük meghatározza, hogy a résztvevők ténylegesen találkoznak-e velük. Mivel a felhasználók rendszerint csak a hozzászólások korlátozott részével lépnek kapcsolatba, a lista elején megjelenő tartalmak nagyobb valószínűséggel válnak az interakció részévé, míg a hátrébb sorolt hozzászólások gyakorlatilag kieshetnek a vitából. Az eltérő rendezési elvek különböző argumentatív konfigurációkat hoznak létre. Az aggregált reakciókra vagy relevanciára épülő rangsorolás azokat a hozzászólásokat emeli ki, amelyek már korábban is figyelmet kaptak, ezáltal erősítve a látszólagos konszenzus hatását. Az időrendi rendezés ezzel szemben inkább az interakció időbeli folytonosságát támogatja, míg az ellentmondásos hozzászólások kiemelése az egymással szembenálló álláspontokat teszi hangsúlyosabbá. A láthatóság retorikai szempontból is releváns. Mivel a figyelem egyenlőtlenül oszlik meg, a résztvevők hozzászólásaikat olyan formákhoz igazíthatják, amelyek nagyobb eséllyel kerülnek előtérbe a rangsorolási rendszerekben. Ez kedvezhet a rövid, stílusosan éles vagy érzelmileg intenzív megfogalmazásoknak, amelyek gyors reakciókat váltanak ki. A nagy láthatóságú hozzászólások emellett keretezhetik az interakciót is, mivel befolyásolják, hogy a későbbi résztvevők miként értelmezik a vita tárgyát és a releváns álláspontokat.

3.4. Argumentatív részvétel: szabályozhatóság és azonosíthatóság

A *szabályozhatóság affordanciája* arra vonatkozik, hogy a platformok milyen módon szabályozzák, kik vehetnek részt egy interakcióban, illetve mely hozzászólások jelenhetnek meg, maradhatnak elérhetőek vagy távolíthatók el. Technikai és intézményi alapját olyan mechanizmusok adják, mint a moderációs rendszerek, a közösségi irányelvek, az automatikus szűrők, a jelentési mechanizmusok vagy a különböző részvételi korlátozások. Ezek működhetnek platformszinten, algoritmikus alapon, közösségi moderátorokon keresztül vagy akár az egyes felhasználók által kontrollált interakciós terekben is. A szabályozhatóság nem az érvek belső szerkezetét alakítja, hanem azt a lehetőségteret, amelyben az argumentatív interakció egyáltalán kibontakozhat. A hozzászólások

szűrése vagy eltávolítása megszakíthatja az interakció folyamatát, módosíthatja annak irányát, vagy lezárhat bizonyos nézetkülönbségeket. Bár ezek a beavatkozások önmagukban nem argumentatív lépések, mégis befolyásolják, hogy mely álláspontok maradnak vitathatók az interakció során. A szabályozhatóság retorikai következményekkel is jár. A résztvevők gyakran előre számolnak a moderáció lehetőségével, és ehhez igazítják megfogalmazásaikat: bizonyos állítások vagy megfogalmazások elkerülhetővé, enyhébbé vagy implicitté válhatnak a várható beavatkozások miatt. Az argumentatív gyakorlat így nemcsak a vitapartnerekhez, hanem azokhoz a feltételekhez is orientálódik, amelyek kijelölik a platformon elfogadható megszólalások határait.

Az online interakciók másik fontos sajátossága, hogy a hozzászólások eltérő mértékben kapcsolhatók konkrét résztvevőkhöz. Az *azonosíthatóság affordanciája* erre a lehetőségre utal. Technikai alapját az olyan platformjellemzők adják, mint a felhasználói profilok, az álnevek, a valódi névhasználati szabályok vagy a látható aktivitási előzmények. Ugyanakkor ez nem kizárólag a valódi névhasználattól függ, hanem attól is, hogy a hozzászólások mennyire kapcsolhatók tartósan ugyanahhoz a felhasználói identitáshoz. Ez az affordancia tehát nem az érvek szerkezetét módosítja, hanem azt alakítja, hogy a különböző hozzászólások miként kapcsolhatók össze egymással. Ez támogatja a hosszabb távú argumentatív profilok rekonstruálását, valamint lehetővé teszi a résztvevők korábbi elköteleződéseire való hivatkozást. Az azonosíthatóság így az elszámoltathatóság feltételeit is alakítja: a résztvevők számonkérhetők korábbi kijelentéseikért, következtetéseikért vagy álláspontváltozásukért. Az azonosíthatóság ugyanakkor retorikai jelentőséggel is bír. A hozzászólások értékelése ilyenkor nemcsak azok tartalmára, hanem a hozzászóló éthoszára, azaz hitelességére, előtörténetére vagy kommunikációs stílusára is kiterjed. Az éthosz így még anonim környezetben is relevánssá válik. Az azonosíthatóság különböző fokai emellett az önprezentáció módját és az argumentatív interakció stílusát is alakítják. A társadalmilag lehorgonyozott identitásokhoz kapcsolódó hozzászólások nagyobb valószínűséggel igazodnak a normákhoz és a reputációs szempontokhoz a potenciális nemkívánatos következmények okán. Az anonim vagy nehezebben azonosítható környezetek ezzel szemben nagyobb teret engedhetnek a közvetlenebb, konfrontatívabb vagy kevésbé visszafogott argumentatív stílusoknak (Santana 2014, Graf et al. 2017).

4. Az argumentatív affordanciák elemzési szintjei és konfigurációi

Az argumentatív affordanciák három analitikusan elkülöníthető szinten vizsgálhatók. A logikai megközelítést tükrözve a *mikroszint* az egyes argumentatív hozzászólásokra és érvekre, valamint azok belső szerveződésére irányul. A *mezoszint* azt vizsgálja, hogy miként kapcsolódnak össze az argumentatív hozzászólások argumentatív interakciókká, ahogyan azt a dialektikában szokás vizsgálni. A *makroszint* a visszatérő argumentatív gyakorlatokra, valamint azokra a platformspecifikus feltételekre összpontosít, amelyek között ezek a gyakorlatok kibontakoznak. Az 1. táblázat azt foglalja össze, hogy az egyes argumentatív affordanciák hogyan jelennek meg a három elemzési szinten. Az, hogy egy adott affordancia mely elemzési szinten válik relevánssá, attól függ, hogy az elemzés az argumentatív hozzászólásokra és érvekre, az argumentatív interakciókra vagy az argumentatív gyakorlatokra irányul.

Bár az argumentatív affordanciák az előzőekben külön-külön kerültek bemutatásra, a platformok működésében jellemzően nem elszigetelten jelennek meg. Az argumentatív konfiguráció az affordanciák olyan kombinációja, amelyben az egyes affordanciák kölcsönhatása sajátos argumentatív jelenségeket eredményez. Az argumentatív konfigurációk elemzése ezért az affordanciák kölcsönhatására irányul. Az alábbi két példa ezt a megközelítést szemlélteti. Az első egymást erősítő, a második egymással részben feszültségben álló affordanciák kölcsönhatását mutatja be.

Az egyik ilyen konfiguráció az argumentatív kiugróság alakulásához kapcsolódik. Az értékelhetőség, a láthatóság és a szabályozhatóság együtt alakítja, hogy mely hozzászólások válnak hozzáférhetővé és kiugróvá az interakció során. Az értékelő reakciók aggregált visszajelzéseket biztosítanak, az algoritmikus rendezési mechanizmusok pedig ezeket eltérő láthatósággá fordítják le azáltal, hogy bizonyos hozzászólásokat előtérbe helyeznek. A szabályozhatóság emellett azt is meghatározza, hogy mely álláspontok jelenhetnek meg egyáltalán az interakcióban. Az argumentatív figyelem így egyenlőtlenül oszlik el a hozzászólások között, nemcsak azok tartalma vagy kapcsolati pozíciója, hanem láthatóságuk és hozzáférhetőségük alapján is.

1. táblázat

Az argumentatív affordanciák hatása mikro-, mezo- és makroszinten

Argumentatív affordancia	Mikroszint	Mezoszint	Makroszint
Kidolgozottság	Befolyásolja az argumentatív hozzászólások explicit jellegét és teljességét.	Az érvelés több hozzászóláson keresztül jelenhet meg.	—
Hivatkozhatóság	Lehetővé teszi, hogy az argumentatív hozzászólások külső alátámasztást építsenek be.	A hivatkozott tartalmak révén kiterjeszti az argumentatív interakciókat az egyes hozzászólásokon túlra.	—
Szerkeszthetőség	Lehetővé teszi az argumentatív hozzászólások utólagos módosítását.	Befolyásolja az argumentatív elköteleződések stabilitását az interakció során.	—
Célzott válaszadás	—	Strukturálja az argumentatív hozzászólások közötti válaszkapcsolatokat.	—
Résztevők megszólítása	—	Kijelöli az argumentatív szerepeket és feladatokat a vitapartnerek között.	—
Értékelhetőség	—	Nyilvánosan látható közönségértékeléseket vezet be az argumentatív interakciókba.	Befolyásolja, hogy a kollektív értékelések miként épülnek be az argumentatív környezetbe.
Láthatóság	—	Befolyásolja, hogy az argumentatív hozzászólások milyen sorrendben válnak láthatóvá az interakcióban.	Befolyásolja az argumentatív láthatóság platformszintű eloszlását.
Szabályozhatóság	—	Szabályozza a részvételt az argumentatív interakciókban.	Meghatározza az argumentatív gyakorlatban való részvétel platformszintű feltételeit.
Azonosíthatóság	—	Befolyásolja, hogy az argumentatív hozzászólások milyen mértékben köthetők azonosítható személyekhez.	Befolyásolja a résztvevői identitás folytonosságát az argumentatív gyakorlatokban.

A konfigurációk nemcsak egymást erősítő, hanem egymással feszültségben álló affordanciákból is felépülhetnek. Ere péld a interakció strukturálódásához kapcsolódó konfiguráció. A célzott válaszadás és a résztvevők megszólítása együtt jelöli ki, hogy egy adott válasz mely állításhoz és mely résztvevőhöz kapcsolódik. Az azonosíthatóság ezt stabilizálja azáltal, hogy a hozzászólások tartós felhasználói identitásokhoz köthetők. A szerkeszthetőség ugyanakkor ellenirányú mechanizmusként működik, mivel lehetővé teszi a hozzászólások utólagos módosítását vagy törlését. Ennek eredményeként az interakció lokálisan koherens maradhat, az interakció egészére nézve azonban részlegesen integrált és dinamikusan változó szerkezetet alkot.

5. Következtetések

A digitális nyilvánosságban zajló érvelések vizsgálata nem választható el azoktól a platformkörnyezetektől, amelyekben ezek az interakciók létrejönnek. A közösségi média platformjai nem pusztán kommunikációs csatornák vagy technikai infrastruktúrák, hanem olyan szociotechnikai környezetek, amelyek aktívan alakítják az argumentatív gyakorlatok szerkezetét és dinamikáját. Az online viták fragmentáltsága, az érvek szétszóródása, a hozzászólások eltérő láthatósága vagy a reakciók által közvetített társadalmi nyomás ezért nem kizárólag az érvelők egyéni döntéseiből vagy kommunikációs kompetenciáikhoz kapcsolható, hanem azokhoz a mediális feltételekhez is, amelyek között az interakció zajlik.

A jelen tanulmány ennek megragadására vezette be az argumentatív affordanciák fogalmát, amely a platformok által létrehozott lehetőségek és korlátok érvelésméleti értelmezését jelenti. A javasolt keret a kidolgozottság, a kapcsolódás, a kiugróság és a részvétel dimenziói mentén rendszerezi azokat a platformjellemzőket, amelyek az online érvelési gyakorlatokat alakíthatják, és rámutat arra, hogy ezek az affordanciák különböző analitikai szinteken és egymással összefonódva fejthetik ki a hatásukat. Az argumentatív affordancia így közös fogalmi keretet kínál a platformok technológiai sajátosságainak és az online érvelési gyakorlatoknak együttes vizsgálatához. Ez a megközelítés közelebb viheti egymáshoz az érvelésméletet, illetve a digitális média és a közösségimédia-platformok kutatását azáltal, hogy az affordanciák fogalmát az érvelés elemzésének szempontjából értelmezi újra.

Jelen tanulmány egy olyan fogalmi keret kidolgozására vállalkozott, amely a továbbiakban empirikus vizsgálatok alapjául is szolgálhat. Az argumentatív affordanciák operacionalizálásának első lépése annak feltárása lehet, hogy egy adott platform milyen affordanciákat biztosít, és ezek milyen konfigurációkban jelennek meg. Ezt követően vizsgálható, hogy ezek az affordanciák milyen elemzői döntéseket indokolnak. Mikroszinten például a kidolgozottság vagy a hivatkozhatóság affordanciái meghatározhatják, hogy egy érv rekonstruálható-e egyetlen hozzászólásból, illetve milyen mértékben kell külső hivatkozásokat bevonni az elemzésbe. Mezoszinten a célzott válaszadás és a résztvevők megszólítása segíthet az argumentatív interakciók lehatárolásában és a hozzászólások közötti kapcsolatok azonosításában. Makroszinten az értékelhetőség, a láthatóság és a szabályozhatóság affordanciái alapján vizsgálható, hogy a platform milyen módon alakítja a figyelem eloszlását és az argumentatív gyakorlatok szerveződését. A javasolt keret így nemcsak az online platformok összehasonlítását teheti lehetővé, hanem az online érvelési gyakorlatok empirikus vizsgálatához is kiindulópontot kínálhat.

Nyilatkozat

A szerző a ChatGPT (OpenAI, GPT-5.5) nyelvi modellt fordítási és nyelvi szerkesztési feladatok támogatására használta.

Felhasznált irodalom

- Boyd, Danah (2010): Social Network Sites as Networked Publics. Affordances, Dynamics, and Implications. In: Zizi Papacharissi (ed.): *A Networked Self. Identity, Community, and Culture on Social Network Sites*, pp. 39–58. Routledge.
- Davis, Jenny L. (2020): *How Artifacts Afford: The Power and Politics of Everyday Things*. The MIT Press, <https://doi.org/10.7551/mitpress/11967.001.0001>
- Dvir-Gvirsman, Shira (2023): The Meaning of Like. How Social-Media Editors and Users Make Sense of Social Media Engagement. *Journalism Practice*, vol. 19, no. 5, pp. 1017–1034, <https://doi.org/10.1080/17512786.2023.2228782>
- Evans, Sandra K., Katy E. Pearce, Jessica Vitak & Jeffrey W. Treem (2017): Explicating Affordances. A Conceptual Framework for Understanding Affordances in Communication Research. *Journal of Computer-Mediated Communication*, vol. 22, no. 1, pp. 35–52, <https://doi.org/10.1111/jcc4.12180>
- Gibson, James J. (1979): *The Ecological Approach to Visual Perception*. Houghton Mifflin.

- Graf, Joseph, Jocelyn Erba & Roger-Wen Harn (2017): The Role of Civility and Anonymity on Perceptions of Online Comments. *Mass Communication and Society*, vol. 20, no. 4, pp. 526–547, <https://doi.org/10.1080/15205436.2016.1274763>
- Johnson, Ralph H. & J. Anthony Blair (1994): *Logical Self-Defense*. McGraw-Hill.
- Hutchby, Ian (2001): Technologies, Texts and Affordances. *Sociology*, vol. 35, no. 2, pp. 441–456, <https://doi.org/10.1017/S0038038501000219>
- Karahanna, Elena, Sean Xin Xu, Yan Xu & Andy Zhang (2018): The Needs-Affordances-Features Perspective for the Use of Social Media. *MIS Quarterly*, vol. 42, no. 3, pp. 737–756, <https://doi.org/10.25300/MISQ/2018/11492>
- Norman, Donald A. (1988): *The Design of Everyday Things*. MIT Press.
- Ronzhyn, Andrii, Ana Sofia Cardenal & Albert Batlle Rubio (2023): Defining Affordances in Social Media Research. A Literature Review. *New Media & Society*, vol. 25, no. 11, pp. 3165–3188, <https://doi.org/10.1177/14614448221135187>
- Santana, Arthur D. (2014): Virtuous or Vitriolic. The Effect of Anonymity on Civility in Online Newspaper Reader Comment Boards. *Journalism Practice*, vol. 8, no. 1, pp. 18–33, <https://doi.org/10.1080/17512786.2013.813194>
- Treem, Jeffrey W. & Paul M. Leonardi (2013): Social Media Use in Organizations. Exploring the Affordances of Visibility, Editability, Persistence, and Association. *Annals of the International Communication Association*, vol. 36, no. 1, pp. 143–189, <https://doi.org/10.1080/23808985.2013.11679130>
- van Eemeren, Frans H. & Rob Grootendorst (2004): *A Systematic Theory of Argumentation: The Pragma-Dialectical Approach*. Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511616389>